

YAXŞI İDARƏETMƏ HÜQUQU: İDARƏETMƏ FƏALİYYƏTİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

**Əliyeva Ləman İlqar qızı,
Bakı Dövlət Universiteti “İnsan
hüquqları və informasiya hüququ”
YUNESKO kafedrasının doktorantı.**

*Məqalədə müasir Avropa və Azərbaycan inzi-
bati-hüquqi elmində "yaxşı idarəetmə" hüququnun
təyininə əsas yanaşmalar tədqiq edilir. Azərbaycan
Respublikasının qanunvericiliyində xarici ideyaların
reallaşdırılmasının istiqamətlərini aşkara çıxarılır.
İdarəetmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi – bu dövlətin
daimi vəzifəsidir. Hazırda qəbul edilən qərarlar dövlət
və bələdiyyə idarəçiliyinin sisteminin gələcək inkişafının
düzgün seçilmiş istiqamətlərinin üzə çıxarılmasına
imkan verir. "Yaxşı idarəetmə" konsepsiyasının təcridən
həyata keçirilməsi müəyyən aşkarlıqla Respublikamızın
iqtisadi, siyasi və hüquqi inkişafının prioritet istiqamətinə
çevrilmiş və bu sferada qəbul edilən qanunvericilik
aktları vətəndaşların hüquqlarının müdafiəsinə xidmət
etməklə, onların dövlət idarəçiliyində daha yaxından
iştirakına zəmanət verir.*

Açar sözlər: yaxşı idarəetmə hüquq, in-
zibati hakimiyyət, Avropa İttifaqının Xarti-
yası, demokratik prinsiplər, qanunverici niza-
ma salma.

Beynəlxalq təşkilatların təcrübəsində
dövlət idarəetməsi, bütün istiqamət
və səviyyələrdə ölkəyə rəhbərlik etmə məq-
sədilə aparılan iqtisadi, siyasi və inzibati
hakimiyyətin icrasından ibarətdir. O, vətən-
daşların və vətəndaş qruplarının öz mənafə-
lərini ifadə, qanuni haqq və öhdəliklərini
ifa, həmçinin ziddiyyətlərini həll etmə mex-
nizm, prosedur və hakimiyyət institutlarını

ehtiva edir. Lakin, bu tərifə bir də əlavə et-
mək lazımdır ki, dövlət idarəetməsi yalnız
mənafələrin ifası və ahəngləndirilməsindən
və ya müxtəlif qərarlar almaqdan
ibarət deyil. O, eyni zamanda,
həmin qərarların icrası və
onların ictimai münasibətlərə
daxil edilməsi deməkdir. Bu
cür dövlət idarəetməsi anlayışı
öz əksini «good governance»
yəni, “yaxşı idarəetmə” məf-
humunda tapmışdır. Bu məf-
hum dövlət idarəetməsinin
hakimiyyət bölgüsü, xalq idar-
əetməsi, ali dövlət məmur-
larının seçim yolu ilə təyini
və vaxtı gəldikdə vəzifədən
alınması, icra hakimiyyətinin
qanuna tabeliyi, siyasi plüral-
izm və məlumat azadlığı kimi
demokratik əsaslar üzərində

qurulub yeridilməsi fikrini ifadə edir. Dövlət
idarəetməsinin demokratizmi «good gover-
nance»-in labüd, amma yetərli olmayan
şərtidir. Çünki qərarların alınma və icrasından
başqa, həmin qərarların gətirdiyi nəticələr
də vacibdir. Bu mənada «good governance»
dövlət idarəetməsinin effektivliyi deməkdir
ki, həmin effektivlik, qoyulan məqsədlərin
lazımı müddətdə və ictimai resursların mini-
mal istifadə edilməsi ilə ölçülür. Dövlət idar-
əetməsi yalnız dövlət strukturları arasın-
dakı münasibətlərdən ibarət deyil. Dövlət
idarəetməsinin, aparatın xaricinə çıxıb geniş
xalq təbəqələrini, xüsusilə yerli səviyyədə
qərarvermə və icraetmə prosesinə cəlb edən

cəhətləri də böyük əhəmiyyət kəsb edir. Hakimiyyətin açıqlığı, qərarların şəffaflığı, yerli əhalinin qərarvermə mexanizmində iştirakı kimi məsələlər həmin sahəyə aiddir. Hakimiyyət strukturları arasındakı texniki xarakter daşıyan münasibətlərdən fərqli olaraq, burada dövlət idarəetməsi islahatının ictimai-siyasi cəhəti ön plana çıxır [1, 3].

Son illər ərzində Azərbaycanda dövlət qulluğunun islahatına dair müəyyən işlər görülmüş, qanunlar bazası möhkəmləndirilmişdir. Bununla bərabər, ictimai şəraitdəki təkamüllər və dəyişmə, həmçinin Azərbaycanın dünya iqtisadi, siyasi və xəbərləşmə şəbəkələrinə daxil olması, dövlətlə vətəndaş arasındakı münasibətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlıdır. 29 oktyabr 2004-cü ildə imzalanmış və üç il sonra ümumavropa inteqrasiyası haqqında ratifikasiya edilməmiş razılaşmaları tamamlayan Avropa İttifaqının konstitusiyaya layihəsi (Avropa üçün Konstitusiyanın tətbiqi haqqında Müqavilə) insanların konstitusional hüquqları siyahısına yeni hüququ daxil etdi — "yaxşı idarəetmə hüququ" (ing. "right to good administration"). Daha çox "Braunlou Komissiyası" kimi tanınan İdarəetmə üzrə Prezident Komitəsinin Məruzəsində (Report of the President's Committee on Administrative Management) 1937-ci ildə ABŞ icra hakimiyyətinin sistemində mühüm dəyişiklikləri təklif etmişdi. Məruzədə göstərilir ki, "hökumətin effektivliyi iki amilə söykənir: idarə olunanların məmnunluğu və yaxşı idarəetmə" [4, 90-95].

"Yaxşı idarəetmə" termini özü (ing. good governance, ispan. buen gobierno, frans. bonne gouvernance) kifayət qədər geniş yayılmışdır. Belə bir məşhur siyasi deyim var ki, "sülh, nizam-intizam və yaxşı höku-

mət" yaxşı idarəetmə ilə bilavasitə əlaqəlidir və bir-birlərini tamamlayırlar.

Effektivlik — dövlət hakimiyyətin ən əhəmiyyətli parametri və sabitliyin və dayanıqlığın saxlanılması üçün əsas tələbdir. Bu meyarlar əhalinin siyasi rejimə dəstəyini müəyyən edir. Əhalinin dövlət-hüquqi və idarəetmə sistemlərinin inkişafı üçün dəstəyinin əhəmiyyətini müəyyən edərkən R.Aron qeyd edir ki, "rejim haqqında vətəndaşların təsəvvürləri onun üstünlük və çatışmazlıqlarının tərkib hissəsidir. Bütün vətəndaşlar tərəfindən pis qarşılanan rejimi artıq "yararsız" hesab etmək olar, ona görə ki, o idarə olunanların dəstəyiylə təmin edilə bilmir. İkincisi, rejimi dəstəkləməkdən vətəndaşların imtinası mövcud rejimə qarşı çıxan partiyalara verilən səsələrin əhəmiyyətli miqdarında özünü göstərir... Üçüncüsü, tənəzzülün hamı üçün aşkar, spesifik xüsusiyyəti — hökumətin dayanıqsızlığıdır" [7, 755-779]. Dövlət idarəçiliyi üzrə Avropa hüquq məktəbi inzibati fəaliyyətin baza prinsipləri arasında artıq uzun illərdir ki, "yaxşı idarəetmə" ("good governance") prinsipini seçir, hansı ki, açıq, demokratik və ədalətli cəmiyyətin tələblərinə cavab verir. "L.V.Smorqunovanın fikrinə görə, "Yaxşı idarəetmə" konsepsiyası, növbəti struktur elementlərdən formalaşır: iştirakçılıq; hüququn aliliyi; şəffaflıq; həssaslıq; razılığa meyletmə; ədalət; məhsuldarlıq və təsirlilik; məsuliyyət; strateji baxış[3, 133-135]. Yaxşı idarəetmə hüququn məzmununu müəyyən edərkən, İ.N.Bartsis qeyd edir ki, "hakimiyyət orqanları vətəndaşların müraciətlərinə qarəzsiz və ədalətlə, maneəsiz və mahiyyəti üzrə baxmağa məcburdur, həmçinin, seçilmiş nümayəndələr və administrasiyalar əhalinin mənafeyinə xidmət etməlidirlər [2, 21]. Bu

ideyaların real təcəssüm etməsi üçün Əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqının Xartiyasında [5, 1-22], Avropa İttifaqının Konstitusiyası layihəsində [6] vətəndaşın "yaxşı idarəetmə" hüququ təsbit edilmişdir. Bu hüququn mahiyyəti növbəti məsələlərdə açıqlanır. Hər bir şəxs öz işinin İttifaq institutları və orqanları tərəfindən qərəzsiz, ədalətlə və ağılabatan müddətə baxılması hüququna malikdir. Bu hüquqa, xüsusilə aşağıdakılar daxildir: 1) onun üçün əlverişsiz nəticələr doğura bilən fərdi xarakterli ölçülərin qəbuluna qədər hər bir şəxsin dinlənilmək hüququ; 2) peşə və kommersiya sirlərinə dair məxfilik şəklində qanuni maraqlara riayət edilməsi şərti ilə hər bir şəxsin ona aid informasiya dosyasına giriş hüququ; 3) administrasiyanın öz qərarlarını əsaslandırmaq vəzifəsi.

Bütün üzv-dövlətlərin hüquq sistemlərinə məxsus ümumi prinsiplərə uyğun olaraq, hər bir şəxs ona institutlar tərəfindən vurulmuş və ya öz vəzifələrinin icrası vaxtı onlara xidmət edən vəzifəli şəxslərin vurduğu zərərlərin Birlik tərəfindən kompensasiyası hüququna malikdir.

Avropa İttifaqının konstitusiyası layihəsində və Əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqının Xartiyasında yaxşı idarəetmə hüququnun tanınması və qanunvericilikdə təsbit edilməsi dövlətin işlərinin idarə edilməsində iştirak üzrə vətəndaşların hüquqlarının inkişafında mühüm bir nailiyyət oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, "good governance" ideyasının reallaşdırılması müəyyən konstitusional əhəmətlərə malikdir. Bu və ya digər şəkildə o Avropa dövlətlərinin qüvvədə olan konstitusiyalarının mətnlərində öz əksini tapmışdır. Məsələn, Yunanıstan Respublikasının 11 iyun 1975-ci il tarixli Konstitusiyasının 10-

cu maddəsində göstərilir ki, hər kəs ayrı-ayrılıqda və ya başqalar ilə birgə dövlətin qanunlarına riayət edərək, yazılı formada hökumətə müraciət etmək hüququna malikdir, hökumət isə mövcud vəziyyətlər əsasında təxirəsalınmaz hərəkətləri təşəbbüs etməyə və qanunun müddəalarına uyğun olaraq əsaslandırılmış yazılı cavabı müraciət etmiş verməyə borcludur. Ərizəsində göstərilən pozuntular üçün ərizəçinin təqibi, yalnız hakimiyyət orqanının yekun qərarının elanından sonra və həmin orqanın razılığı ilə yol verilir. İnformasiya haqqında sorğu müvafiq hakimiyyət orqanını qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə cavab verməyə öhdəlikləndirir [8]. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 55-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirə bilərlər. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilərlər [9].

Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Müraciət etmək hüququ" adlı 57-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. Məhz bu maddənin realizəsi olaraq 30 sentyabr 2015-ci ildə Vətəndaşların müraciətləri haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul edilmişdir. Bu Qanun

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının müraciət etmək hüququnun həyata keçirilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir, vəzifəli şəxslərin müraciətlərə baxması qaydasını müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət və bələdiyyə orqanlarına, dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə və ya bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslərə və büdcə təşkilatlarına və ya onların vəzifəli şəxslərinə şəxsən və ya nümayəndə vasitəsilə yazılı və ya şifahi formada, fərdi və ya kollektiv şəkildə müraciət etmək hüququ vardır [10]. Vətəndaşlar müraciət etmək hüququnu sərbəst və könüllü həyata keçirirlər. Vətəndaşın öz müraciət hüququnu həyata keçirməsi digər şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını pozmamalıdır. İrqi, milliyətində, dinində, dilində, cinsində, mənşəyində, əmlak vəziyyətində, qulluq mövqeyində, əqidəsində, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyətində görə şəxsin müraciət etmək hüququnu məhdudlaşdırmaq qadağandır.

Şübhəsizdir ki, idarəetmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi – bu dövlətin daimi vəzifəsidir. Bugünkü qərarlar (həllər) dövlət və bələdiyyə idarəetməsinin sisteminin sonrakı irəliləyən inkişafının düzgün vektorunu aşkar etməyə icazə verir. "Yaxşı idarəetmə" ideyasının ardıcıl həyata keçirilməsi müəyyən aşkarlıqla Azərbaycan Respublikasının inkişafının prioritetidir və qəbul edilən qanunvericilik aktları "insan – dövlət" sistemində dəqiq və ahəngdar münasibətləri müəyyən etməyə hakimiyyətin niyyətini göstərir. Avropa dövlətlərinin konstitusiyaya inkişafı təcrübəsi göstərir ki, "yaxşı idarəetmə" ideyasının

reallaşdırılması dövlətin işlərinin keyfiyyətlə idarə edilməsində iştirak üzrə insan hüququnu zənginləşdirməyə, açıq və demokratik dövlətin qurulması məqsədi üçün tərəflərin qarşılıqlı öhdəliklərini genişləndirməyə imkan verir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Bağırov S., Musabəyov R. Milli yaxşı idarəetmə gündəliyi. İslahatların 10 mühüm istiqaməti. İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi. Bakı: 2009, 23 s.
2. Барциц И. Н. О концептуальных направлениях развития системы государственной службы в Российской Федерации // Журнал российского права. 2008, № 6, с. 21.
3. Сморгун Л. В. Электронное правительство в контексте современных административных реформ на Западе // Технологии информационного общества. Интернет и современное общество: труды VI Всероссийской объединенной конференции. СПб.: 2003, с. 133-135.
4. Brownlow L, Merriam C.E., Gulick L. Report of the President's Committee on Administrative Management // Classics of public administration / J.M. Shafritz, A.C. Hyde (Eds.). 3rd ed. Belmont (CA): Wadsworth, 1992, p. 90-95
5. Official Journal of the European Communities. 2000. December 18th. p. 1–22.
6. Official Journal of the European Union. 2004. December 16th. Volume 47.
7. Rutgers M.R., Meer van der H. The Origins and Restriction of Efficiency in Public Administration: Regaining Efficiency as the Core Value of Public Administration // Administration & Society. 2010, Vol. 42. № 7 p. 755-779.
8. http://europam.eu/data/mechanisms/FOI/FOI%20Laws/Greece/Greece_Constitution_1975.pdf
9. <http://www.e-qanun.az/framework/897>
10. <http://www.e-qanun.az/framework/31281>

**ПРАВО НА ХОРОШЕЕ УПРАВЛЕНИЕ: СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ
УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Ляман Алиева.

В статье рассматриваются основные подходы к определению «права на хорошее управление» в современной европейской и российской административно-правовой науке, раскрываются направления реализации зарубежных идей в российском законодательстве. Совершенствование управленческой деятельности – это постоянная обязанность государства. Сегодняшние решения позволяют обнаружить верный вектор дальнейшего поступательного развития системы государственного и муниципального управления. Последовательное претворение в жизнь идеи «хорошего управления» с определенной очевидностью является приоритетом развития Российской Федерации, а принимаемые законодательные акты свидетельствуют о желании власти выстраивать четкие и гармоничные отношения в системе «человек-государство».

Ключевые слова: *право на хорошее управление, административная власть, Хартии Европейского союза, демократический принципы, законодательное регулирование.*

**RIGHT TO GOOD ADMINISTRATION:
ENHANCEMENT OF GOVERNANCE**

Leman Aliyeva.

The article discusses the main approaches to the definition of the “right to good administration” in modern European and Azerbaijan administrative-legal science, reveals the directions for the implementation of foreign ideas in Azerbaijan legislation. Improving management activities is a constant obligation of the state. Today's decisions make it possible to find the right vector for the further progressive development of the system of state and municipal government. The consistent implementation of the idea of “good governance” with a certain obviousness is a priority of the development of the Azerbaijan Republic, and the adopted legislation testifies to the desire of the authorities to build clear and harmonious relations in the “person-state” system.

Keywords: *the right to good administration, administrative authority, European Union Charter, democratic principles, legislative regulation.*

